

LITERATUR ARGITARATZAILEEI GALDEKETA

Alberdania, Elkar, Erein, Ibaizabal,
Pamiela, Susa, Txalaparta

JAKIN

Hogei galdera zuzendu dizkiegu zenbait argitaletxeri. Literaturaren argitalgintzaz arduratu gara oraingoan. Eta, horregatik, etxe bakoitzeko literatur arduradunari zuzendu diogu inkesta gisako hau.

Zergatik?

Informazio gutxi dugu argitaletxeei buruz. Bere produkzioaz badugu informazioa agian, baina ezer gutxi dakigu bere egituraz eta eskarmentuaz.

Ohituta gaude, bestalde, literaturaz jardun behar denean idazleengana edo kritikoengana jotzen. Horiei eskatzen zaie beti iritzia. Oso gutxitan, ia sekula ez, literaturgintzaren prozesuan horren zeresan handia duten argitaletxeei.

Ez goaz gu editorialen lana baloratzera edo kritikatzera orain. Azpimarratu nahi genuke, hori bai, liburugintzan oro har eta literaturgintzan noski, argitaldarien garrantzia lehen mailakoa dela. Eta badutela zer esanik. Ez baitira idazlearen eta irakurlearen zubi huts edo idazlanaren bideratzaile soil, erabakitzaile ere bai baitira. Horregatik interesatzen zaigu hainbeste hauen berri jakitea, hauen ikuspegia ezagutzea, berauen eskarmentuaz jabetzea eta berauen jarrerak zuzenean ezagutzea.

Esan bezala, literaturgintzara mugatu dugu inkesta. Helduen eta gazteen literaturara, zehazkiago esan. Eta ez dugu, gainera, editorial guztietara ere zabaldu iritzi-bilketa hau. Zazpi hauek dira, halere, azken urteotan gehien argitaratu dutenak edo/eta bereziki literaturgintza lantzen dutenen artean nagusitxoenak.

Ondoko lerrootan ematen ditugu gure galderak eta argitartzaileek hauei emandako erantzunak. Erantzunak oro galderen gurpilean bildurik datoz, editorialez editorial. Garbi ikus daiteke hor zertaz interesatu garen eta zer erantzun diguten.

Galderak laburbilduz hiru zati bereiz ditzakegu.

Lehen zatian literatur sailaren azpiegituraz, egituraz eta tamainaz interesatu gara, literatur produkzioaren enpresa-oinarriak pittin bat ezagutzearren.

Bigarren zatia ere argitaletxe bakoitzaren berri zehatzago jakin nahian antolatu da. Politika editoriala, produkzioaren egitura generoka, originalekiko, autoreekiko eta irakurlearekiko planteamenduak eta jokamoldeak eskatzen dira hor. Zertan datozen bat eta zertan diferente jakin nahi da.

Eta hirugarren zatian, norbere etxetik atera eta, gaurko literaturgintzari buruzko iritziak eta jarrerak eskatu dizkiegu. Hala nola, zer pentsatzen duten egungo literaturaren kalitateaz, produkzio-tamainaz, literaturaren esportazioaz eta inportazioaz, literaturgintzaren arazo nagusiez, erakunde publikoen politikaz, etab.

Eskarmentua duen jendearen iritzia bildu dugu hemen. Muntatiko iritzia. Eta, gure ustetan, inportanteaz gain oso in-

teresgarria. Literatur produkzioaren errealitatea hobekixeago ezagutzeko balioko ahal digute ondoko lerrook!

Jakin-en aldetik bero-bero eskertzen ditugu horren serio eta zuzen erantzun diguten Alberdaniako Jorge Gimenez eta Inazio Mujika Iraola, Elkar-eko Xabier Mendiguren Elizegi, Ereineko Iñaki Aldekoa, Ibaizabaleko Fermin Iraolagoitia, Pamielako Txema Aranz, Susako Gorka Arrese eta Txalapartako Fernando Barrera.

EGITURA ETA FUNTZIONAKETA

Modu batera edo bestera (staff-ean, free-lance edo lagun moduan, berdin dio) zenbat lagun zaudete lanean?

Alberdania

Bost.

Elkar

Gure argitaletxea ez da literaturakoa bakarrik, eta langile askok arlo ugaritarako egiten dute lana. Adibidez, administrazioa daramanak helduen literaturarekin batera egingo du haur-literaturarena, eskolako liburuena, edizio bereziena (argazkiekiko liburu handiak) eta diskoena (gure etxearen berezitasuna da musika ere plazaratzea).

Hori kontuan izanda, pertsona bat dago erabat literaturaren ediziora emana (ni neu), eta badugu jendea beste alor hauetan: fotokonposizioa, diseinua, promozioa, administrazioa, harrera (telefonoa-eta).

Erein

Literatur arduradun baten inguruan (zuzendari literarioa), administrazioa alde batera utziz, 8/10 lagun mugitzen dira zuzenean produkzioaren fase desberdinetan, arlo literario, tekniko eta komertzialean. Pertsona horiek aldi berean haur litera-

tura, testugintza edo dibulgaziozko liburuen produkzioan parte hartzen dute.

Ibaizabal

Hasteko esan beharko genuke Ibaizabal argitaletxea oraindik gaztea dela eta gehienbat irakaskuntzari lotua dagoela. Halarik ere, poliki-poliki literaturgintzan pauso garrantzitsuak ematen ari gara, gehienbat haur-literaturan, baina baita gazte eta helduen literaturan ere. Horrela, bada, lan-kopurua gora joan den heinean arlo honetan dihardutenen kopurua ere gehituz joan da. Une honetan, esaterako, argitaletxean bertan zazpi lagun dabilta egunero buru-belarri lanean, eta horrez gain argitaletxearen inguruan hainbat laguntzaile eta aholkulari ere baditugu.

Pamiela

Modu jarraian hiru lagunek egiten dute lan, nahiz eta bakarra den soldatapekoa (biltegiaren arduraduna), eta hamabost laguneko kolaboratzaile-talde iraunkorra dugu.

Susa

Susa literatura-argitaletxeak egitura berria dauka iazko ekainetik aurrera, enpresa-egitura ere berritu egin baitzuen orduan. Argitaletxearen enpresa berrogei inguru bazkidek osatzen dute: idazle, itzultzaile, kazetari, argazkilari, zinegile, musikari... eta oro har literaturzalez osatua.

Asteroko lan-dinamikan, batezbeste, zortzi lagunek parte hartzen dute —horietarik bat eguneroko jardunean—, eta langintza berezi eta ez-ohikoetarako babesa izaten dugu gainerako bazkide eta (bazkideez gainerako) lagunengandik.

Txalaparta

Plantilan bost lagun gaude. Horretaz gain bi diseinatzaile eta bi laguntzaile, *free-lancers* direnak. Oro har hamaika lagun.

Nola banatzen duzue lana: adibidez, gestio eta harremanak, irakurketa eta kontsulta, erabakigunea, rewriting, maketazioa, etab.?

Alberdania

Hiru atal nagusitan: gestioa eta administrazio-alorra; literatura arloa (irakurketa, hautaketa, zuzenketa, egilearekiko harremanak...); eta liburugintza-arloa (diseinua, maketazioa, zerbitzu periferikoekiko harremanak...). Hiru jarduera-alor horiez gain, lantalde osoak hartzen ditu erabaki estrategikoak, bai enpresaren bilakaerari dagokionez, bai eta literatur irizpide nagusiei dagokienez ere. Azken alor honetan, argitaletxez kanpoko aholkularien laguntza ere bilatzen da.

Elkar

Nire lana da originalak irakurri eta erabakitzea, *rewriting* deitzen, idazlearekiko harremanak (proiektuak trukatu, eztabaidatu edo proposatzeko elkarri, originalen berridazketak edo balizko aldaketak aztertzeko ere bai), maketazio eta inprenta-probak zuzentzea, eta edizioaren xehetasunak idazlearekin hitzartzea (liburuaren itxura, irudiak, aurkezpenak...). Beste batzuen lanak dira fotokonposizioa, diseinua, publizitateko aleak zabaltzea, diruekikoak egitea (kontratuak, txekeak, likidazioak...). Originalak jende gehiagoren artean irakurtzea komeni izaten da askotan eta horretarako badituzte hainbat lankide, baita kanpoko kolaboratzaileak ere.

Erein

Lanaren banaketa, aurreratu den bezala, hiru arlo nagusitan banatzen da: literarioa, teknikoa eta komertziala. Ardura-dun hauek hasierako momentutik liburuaren ibilbide osoaren jarraipena egiten dute, hamabost aldiz bilduz. Lehen aipaturiko lan orokor horiek badituzte pauso txiki batzuk, eta pauso horietan sartzen dira puntualki lehen esandako pertsona horiek. Zerbait gehiago zehaztuz, hau izango litzateke ibilbidea:

- Arlo literarioa: irakurketa; erabakia; kontratua; estilo/ortografi zuzenketa.

- Arlo teknikoa: liburuaren konposizioa; azken zuzenketak; azala; fotolitoak; inprimaketa.

- Arlo komertziala: prentsarako agiria; komunikabideei eta kritikoei bidali; aurkezpenak.

Ibaizabal

Egile batek bere lana argialetxean aurkeztu eta liburua argitaratzen den arte bide luzea dago eta, jakina, bide hori urratsz egiten da. Lehendabizi lan hori aztertu egiten da. Eginkizun horretan bizpahiru lagunek parte hartzen dute. Gainera, kasu bakoitzean liburua nori zuzenduta dagoen kontuan izanik bati edo besteari kontsulta egiten zaio. Ondoren, eta lana argitara ematea onartzen bada liburuaren berezitasunak kontuan hartuz liburu hori sail batean kokatzen da eta ondorioz sail horren koordinatzailea arduratuko da liburu hori sail horretara egokitzeaz. Honek gehienetan lan dexente ematen du. Jarraian, liburuaren orrazketa, diseinua, maketa, ilustrazioa, fotomekanika eta inprenta-lanak datoz.

Pamiela

- Plangintza editorialaren programazioa: originalen irakurketa eta aukeraketa, bildumetan zein liburu argitaratuko diren zehaztea.

- Liburuaren edizioa: egilearekin harremanak, zuzenketak, liburuaren diseinua eta montaketa, erabili beharreko materialak, ilustrazioak, fotolitoak-fotomekanika, inprimategiari jarraipena enkuadernazioa egin arte, eta aleak egileari bidali.

- Sustapena: aurkezpenak, aleen sinatzea, komunikabideetara bidali, lortutako emaitzen jarraipena eta dosierak bidali egileei, komunikabideei, liburudendariei, norbanakoei, eta abar.

- Banaketa eta salmenta: liburudendetarako banatzaileen esku. Salmenten agiriak bidaltzen dituzte hilero, eta guk hirugarren eta laugarren hilabeteen artean kobratzen dugu beti.

- Administrazioa.

- Biltegia.

Susa

Bi erabakigune dauzka Susa literatura-argitaletxeak: administrazio-kontseilu lanak egiten dituenen bata, eta kontseilu editoriala bestea.

Administrazio-kontseilua —sei lagunek osatzen dutena— arduratzen da gestioaz eta liburuen produkzio-kateaz. Ekoizpen eta ekonomi erabakiak hartzen dituen taldea da azken batean.

Kontseilu editoriala da liburu-proiektuez arduratzen dena —ez da talde finkoa kideen kopuruari dagokionez, ez eta ere iraunkorra—. Originalak irakurtzea eta baloratzea, titulu berriak bilatzea, enkarguzko liburuen proposamenak egitea da bere zeregina.

Kontseilu editorialaren balorazio eta proposamen literarioak beti dira aholkuak, eta administrazio-kontseilua da azken erabakiak hartzen dituenen.

Txalaparta

Gestio eta harremanak bi pertsonaren artean eramaten dira, editore moduan aritzen direnak. Horretaz gain badira bi lagun *rewriting*, zuzenketa eta abarretaz arduratzen direnak. Erabakigunea erredakzio-kontseilua da. Maketazioa eta fotomekanika kanpoan egiten dira, nahiz eta hasi berriak garen zenbait lan gure aldetik maketatu eta poliesterrean egiten fotolitoen ordez.

Iraunkorra al da gaurko tamaina: enpresa gisa, produkzio-tamainan, etab.?*Alberdania*

Ez, noski. Minimizat jotzen dugu gure gaurko neurria, bai enpresa-diseinuaren aldetik, bai eta produkzio-tamainarenean ere. Behar bezala neurtutako hazkunde baterako prestatzen ari gara geure egitura.

Elkar

Elkar haziz joan da pixkanaka. Ni sartu arte (88ko urtarri-la) ez zegoen eskusiboki literaturaz arduratzeko inor. Norbait sustapen eta komunikabideekiko harremanetarako jartzea ere ez da betidanikoa, ezta telefonoa hartzeko nobait edukitzea ere. Produksioa handitu ahala egokitu dugu beti egitura (ez alde-rantziz). Enpresa gisa hobetzeko dinamikak batetik eta euskal kulturari zerbitzu handiagoa eman nahiak bestetik, haztera eramane gaituzte.

Erein

Esane dezakegu argitaletxearen arkitektura nahiko definitua dagoela. Lan-taldeak, ardurak etab. finkaturik daude. Joera beti ere hazkunderena da, bainan hazkunde moderatu bat bai enpresaren aldetik bai produkzioaren aldetik.

Ibaizabal

Plangintza hau iraunkorra izateko asmoz egina dago. Hala ere tamanean haztea ez da erraza izango. Gainera, gehienetan merkatuak berak jartzen ditu produkzioaren neurriak.

Pamiela

Artisautza- eta familia-enpresari hurbilagoak zaizkion ezau-garriak ditu Pamiela argitaletxeak, bai lanaren kontzepzioan, bai egileekiko harremanetan eta bai liburuen tratamendua-ren kontzeptuan.

Garrantzitsua da «argitaletxe txiki» kontzeptuaren inguru-ko nahastea argitzea, argitaletxea ez baita «txikia» tamaina-ren edo botere ekonomikoaren arabera, baizik eta lan-bolu-mena zein lan egiteko modua kontrolatzeko borondatearen arabera, beti ere edozein libururen edizioa ez dadin egon erren-tagarritasun edo ez-errentagarritasun posibleen menpe, ez eta merkatuaren gora-beheren edota inposatutako moden men-pe ere. Horretarako, soldata on bat kobratzeak dena justifi-katzen duen «funtzionari»-praktika eta -mentalitatea saihestu behar dira. «Argitaletxe txikiak» ez du esane nahi ez marjinala eta ez minoritaria, baizik eta mentalitate autonomoduna,

Merkatuko legeen gatibu ez dena. Lanean asmatzen bada, liburuen «errentagarritasuna» onena bezain ona izan daiteke. Azken finean hori da kontua: *liburu on* bat errentagarria izan da dila bere egilearentzat eta bere irakurle posible guztientzat, inoiz izango ez direnak barne.

Susa

Argitaletxearen enpresa-egitura —epe laburrera begira— iraunkorra eta finkoa da, hala bazkideei (eta langile eta laguntzaileei) dagokionean nola azpiegiturari dagokionean (bulegoa, biltegia...).

Besterik da produkzio-tamainaren iraunkortasunaz ari garelarik: urteko liburu-plangintzak aldakorrak izaten baitira, ahalbidearen arabera edo komenientziaren arabera edo literatur interes eta premien arabera.

Txalaparta

Enpresaren gaurko tamaina ez da batere definitiboa. Argi daukagu ez dugula enpresa erraldoia izan nahi, ez da gure helburua behintzat. Dena den, Txalaparta proiektuaren mar-txa ikusita baikorrak gara oso etorkizunaren aurrean eta hori da eztabaidatzen ari garen gauzetako bat: titulu aldetik produkzioa handitzera jo behar ote dugun ala egun gauden kopuruan (30) mantendu.

Bost urte barru nola izan nahiko zenukete, enpresa-alde-tik, produkzio-tamaina aldetik, produktu-mota alde-tik?

Alberdania

Era duin batean bizitzeak eta lan egiteak eta kalitatezko produktuak plazaratzen segitzeak eskatzen diguten araberako enpresa eta produkzioa nahi dugu, bai orain, bai eta bost ur-

te barru ere. (Eta, honetara ezker, inork esango al liguke nolako literatura eta merkatua izango dugun bost urte barru? Biziki eskertuko genioke argibidea).

Elkar

Etorkizuna asmatzerik ez badugu ere, geroari begira bi ardatz ditugu kontuan. Batetik, aski handiak gara azpiegitura aldetik eta askoz gehiago hazteak arazoak ekar diezazkiguke, erraldoitzeak beti dakarren moteltzearekin batera; bestetik, euskal kulturak erronka handiak ditu oraindik irabazteko, alor asko jorratu beharrekoak, eta guk, euskalgintzarekiko gure konpromezutik, ez diogu erantzukizunari bizkar ematen. Beraz, oso litekeena da geroan produkzio handiagoa izatea (beti ere kalitatea zainduz). Bestetik produktuak dibertsifikatu egin nahi genituzke, eta horri dena egiteko kolaboratzaile-sare egoki bat antolatu, dena argitaletxetik kontrolatu gabe.

Erein

Profesionaltasunean sakontzea da datozen bost urteetako gure lehen helburua. Enpresa orekatu, kompetitiboa eta errentagarria izatea. Errentagarria ekonomikoki noski, eta baita kulturalki ere. Ez da ahaztu behar, jasotzen ditugun subentzioak direla eta, herritarren diruarekin lanean ari garela hein handi batean, eta horrek zuhurtasunez jokatzera behartzen gaituela. Produkzio-tamainan erdi-mailan kokaturik ikusten dugu gure burua. Eta produktu-mota aldetik gure produkzioaren zutabea liburua izanik, urratu nahi genituzke, ahal bada elkarlanean, teknologia berriak ere (CD-ROM etab.).

Ibaizabal

Bost urte barru gure bezeroei beren beharrianetan erantzuten jarraitzea litzateke gure erronka. Produktu mota batzuk aldatuko dira, baina gaur oinarritzko direnak orduan ere, seguru asko, izango dira.

Pamiela

Zeregingabeentzako denborapasa da etorkizuna.

Susa

(Erantzunik ez).

Txalaparta

Aurreko puntuan esan gisa, hori guztia ezbaian dago.

JOKAMOLDEAK

Zeintzu dira editorialaren literatur helburuak? Nola erabakitzen da zuenean kalitatearen eta errentagarritasunaren arteko tirabira famatu hori?

Alberdania

Literaturgintzari zerbait (eta ez «liburu berri bat» soil-soilik) aportatzen dioten produktuak plazaratzea da helburu nagusia. Errentagarritasuna, gurean, ez da liburu bakoitzaren baitan jartzen den exigentzia bat, plangintza orokorrarekin batera baloratzen den parametro bat baizik. Horrek, praktikan, oreka zuhur bat eskatzen du, baina ez digu apustu ausartetarako bidea ixten. Bestela esanda, gurean ez da original bat errefusatu irizpide ekonomikoen arabera, eta, alderantziz, ez da argitaratu etekin ekonomiko oparoaz gain beste zerbait eskaintzen ez duen libururik.

Elkar

Zinez esan dezaket lanean egin ditudan zortzi urteotan inoiz ez dugula atzera bota kalitatezkoa iruditu zaigun euskal literaturako original bakar bat ere, nahiz eta aurretik sumatu salmenta eskasekoa izango zela. Are gehiago: inoiz ez dut presiorik izan lan minoritarioak baztertzeke. Beraz, askatasun oso-oso zokatu ohi dut, kalitatea irizpide bakartzat harturik euskal literaturazko originalekin.

Horrek ez du esan nahi berdin zaigunik saldu edo ez: zorakeria litzateke hori, eta liburu guztiekin dirua galduz gero aurki itxi egin beharko genuke. Gainera, salmenta egokiak idazlearentzako oihartzun handiagoa eta diru-sarrera gehiago dakartza.

Erein

Kalitatea beti da errentagarria.

Ibaizabal

Modu askotako lanak argitaratzen dira: egile ezagun eta ezezagunenak, istorio laburrak eta luzeak, euskaraz idatziak eta itzuliak —gazteleratik, ingelesetik nahiz frantsesetik—, irakurleko zabal bati eskainiak eta gutxiengo batzuentzako interesa izan dezaketenak... Beraz, kasu bakoitzean argitaletxeak baloratu eta erabakitzen du arrazoi batengatik edo bestengatik argitara eman ala ez. Baina beti ere lehenengo mailan kalitatea jarri nahi dugu, nahiz eta beti ez den hori lortzen.

Pamiela

Helburu berezirik ez dugu, edozein liburu onek argitaratua izateko dituen arrazoiekin zerikusirik ez duenik.

Liburu on batean sinesten bada, ez dago merezi duen dilemarik; bere aldeko apostua egin, arriskatu eta ahalik eta gehien zabaltzeko ahalegina egiten da. Dilema horiek aintzat hartzen dituztenek geranteen eta marketing-eko adituen aginpideei jarraitzen bukatzen dute.

Aintzat hartzea merezi duen dilema bakarra argitaletxe baten bete dezakeen paperari buruzkoa da (ahalegin kultural kolektibo zabalaren barruan), bere buruarekin lotsatu beharrik izango ez duen Herria eraikitzeko.

Susa

1983an Susak lehen liburua kaleratu zuenetik gaurdaino 107 liburu berri argitaratu ditu. Eta 34 idazleren lehen liburua plazaratu. Susari aitortutako ezaugarria da, dagoeneko, idazle gazte eta berriekin egin izan dugun ahalegin berezia. Idazle horietarik asko egun aski ezagunak dira euskal literatur-

gintzan, heldutasunerako bidean den obra baten jabe. Poesiagintzan esfortzu handia egindako argitaletxea izan da beti eta azken lau-bost urteotan narratibagintzan indarra hartzen ari dena.

Ahalbide ekonomikoek baldintzatzen dute editorial baten urteko ekoizpen-plangintza. Eta horrek ez du derrigorrez esan nahi, ahalbide ekonomikoa (eta errentagarritasun ekonomikoa) bakarrik dela liburu baten argitalpenean irizpide erabakiorra.

Badira liburu batzuk —gehienetan generoak zerikusi handia izan ohi du, beste batzuetan bolumenak— batere errentagarritasun ekonomikorik ematen ez dutenak, aitzitik, galera ekonomikoak erakartzen dituztenak. Ordea, beste errentagarritasun mota bat ekar dezaketenak izan litezke beren kalitateagatik edo interesgarritasunagatik (eta berdin, alderantziz, jakina).

Urtean zeharreko ekoizpenean oreka bilatzean datza edozein argitaletxeren helburua, errentagarritasunaren tirabiraren aurrean.

Txalaparta

Galdera horri ongi erantzuten jakitea negozio honen gakoa aurkitzea litzateke. Badira liburu asko berez errentagarriak ez direnak, eta horiek sortzen dizkiguten galerak ongi saltzen direnen etekinekin orekatzen saiatzen gara. Orokorrean, kalitatea ikurtzat daukagu. Ez dugu erreparorik ezetz esateko lanak kalitate minimorik eskaintzen ez badu. Bestetik badira lanak nahiz eta onak izan, *a priori* salmenta eskasa izan dezaketenak. Kasu horietan badira beste bide batzuk. Guk oso argi dugu lan batek hiru baldintza bildu behar dituela Txalapartak argitaratzeko: argitaletxearen ildoaren baitan egokia izatea, kalitatezko lana izatea eta sare komertzialean salgarria izatea. Ezaugarri hauetako baten bat ez duen liburuak bestelako aportazio berezia egin behar du Txalapartak argitara dezan (momentu politikoa, testigantza garrantzitsua, epe luzerako inbertsioa, eta abar).

Bilduma edo sail bakoitzaren definizio deskribatzailea (etxearen hierarkiaren arabera sailkatu bildumok)

Alberdania

Oinarrizko sailen izenek berez ematen dute, gure ustez, edukinaren berri: «Narrazioa», «Poesia», «Saiakera». Horiez gain, honako sail hauek ere plazaratu ditugu:

— Sail bereziak:

- «Ostiral saila». Irakurle gaztearentzako saila izateko jaio bazen ere, praktikak berak zabaldu egin dizkigu sail honen parametroak. Gaur egun, ez du adin-muga zehatzik, eta bertan argitaratzen diren tituluen ezaugarri amankomunenak honako hauek dira: narrazioa (laburrak, gehienetan baina ez derrigorrez); irakurketa azkarrekoak; literatur-jakituria (edota zaletasun) apartekorik eskatzen ez dutenak. Estetika gaztea, ez gazteentzat bakarrik direlako, ezpada gazteak ere sailera erakartzeko.

- «Ifrentzuak saila». Literatura tematikoari eskainitako bilduma itxia. Narrazioa eta kultur tradizioei buruzko hausnarketak uztartzen dituena.

- «Klasikoak alberdania». Euskal klasikoei begirada berri bat eskaini nahi dien bilduma itxia. Klasiko horien literaturtasuna (narraziorako doaiaren ikuspegitik, batik bat) agerian jarri eta gaurko irakurleari era erosoan (euskara batuan, ipuin edo narrazio laburren moduan irakurtzeko moduko testuen aukeraketa) eskaintzeko sortutako saila da.

— Haur- eta gazte-literatura:

- «Kalamatxin saila». Narrazio labur ilustratuak, 9-12 urteko haurrentzat.

- «Osinberde saila». Narrazio laburrak, 13-15 urteko gazteentzat. Ilustrazioak autonomia handiagoa du testuarekiko.

Elkar

Helduen (eta gazteen) literaturan bilduma hauek ditugu:

- «Literatura». Gure sail garrantzitsuena, eta zabalena (162 titulu 1995eko abenduan; 1983ko abenduan jaio zen). Euskal literatura genero guztietan argitaratu dugu (ipuinak, eleberria, poesia, saiakera eta antzerkia), alor berrietara ere zabalduz (literatura beltza, erotikoa, zientzi fikzioa) eta literaturaren eta kronikaren arteko lanak ere hartuz (bidaiak, artikulua-sortak, egunkariak...). Erdal literatura ere euskaratu dugu sail honetan (gu geu izan gara lehenak literatura unibertsala modu jarraitu eta duinean itzultzen), irizpide zehatz batekin: XX. mendeko nazioarteko egile inportanteenen lan narratiboak hautatzea (C. Pavese, M. Yourcenar, E. Hemingway, H. Hesse, H. Böll, J. Steinbeck, P. Highsmith, T. Capote, G. Greene, I. Calvino, W. Faulkner, W. Golding, J.D. Salinger, R. Carver, I. Dinesen, F. Kafka, A. Huxley, I. Kadare eta beste hainbat); jendearen harrera dela eta, literatura beltzari leku berezia egin dugu (Jim Thompson, John le Carré, Richard Stark, Dashiell Hammett eta abar).

- «Orhi». Gure bilduma zaharrena. Literatur liburuekin hasi bazen ere, kategoria horretan guztiz sartzen ez direnak plazaratzen ditugu orain hor: bertsoa, herri-teatroa, etnografia...

- «Klasikoak». Editore Elkartetik egokitzen zaizkigunez gain, guk geure aldetik beste hainbat klasiko ere atera izan dugu, Iparaldekoak batik bat: Duvoisin, Zerbitzari, J.B. Elizanburu eta, batez ere, bi euskal idazleren idazlan oso-osoak ari gara kaleratzen, P. Xarritonen edizioan: J. Etchepare mirikuarenak eta Piarres Larzabalenak.

- «Branka»: 13-18 urte bitarteko gazteentzat edo edozein irakurlerentzat. Alor horretako hutsunea betetzeko sortu genuen saila orain bost urte eta 50. titulua ateratzekotan gara. Hala ere, euskal originalen eskasia nabari dugu adin-tarte honentzat.

- «Irakurmendi». Euskara errazean idatzitako liburuak, ikasten ari direnentzat. 34 titulu kaleratu dira, mailaka zailtasunaren arabera. Denak itzuliak dira (ingeles errazeko bildumetatik moldatuta) eta Iñaki Mendiguren da arduraduna.

- «Enbido txikira». 1995ean hasi dugun sail berria: liburu laburrak, ahalik eta preziorik merkeenean (250 pezeta gaur

egun). Originalak, narratibazkoak, argitaragabeak eta euskaraz sortuak bilatu nahi ditugu.

Erein

- «Erein literatura». 1979tik gaur egunera hazten etorri da literatur sail hau. Lehendabiziko titulua Juan Mari Lekuonaren *Ilargiaren Eskolan* izan zen. Harrez gero beste 88 titulu erantsi zazkio sailari. Azken hogeita bost urteetako literaturgintzan erreferentzia bazterrezinak gertatu diren zenbait literatur lan argitaratu da sail honetan. Batzuk, gainera, zinezko *best-seller*-ak suertatu direnak, hala nola: *Hamaseigarrenean aidanez*, *Bi anai*, *Kcappo*, *Obabakoak*...edo azken aldi honetan *Zeru Horiek* edo *Hamaika pauso*.

Horiekin batera sail honetan daude *Zergatik Panpox*, *Egunero hasten delako*, *Poliedroaren Hostoak*, *Joanak joan*, *Ehun metro*, *Haur besoetako* ...

Bestalde, sail honetan idazle berri asko eman da ezagutzera, hala nola Inazio Mujika Iraola, Pako Aristi, Juan Garzia, Patxi Zubizarreta, Karlos Linazasoro...

- «Bartelby saila». 12 titulu biltzen ditu, literatura unibertsaletik aukeratutako lanak euskaratuz. Ereinek itzulpengintzan izan duen asmorik sendoena «Bartelby» sail horixe izan da. Gaur egun «Milabidai» saila ere betetzen ari da asmo hori.

- «Auskalo saila». Sail honetan biltzen dira 12 urtetik aurrerako gazteentzat egiten ditugun proposamen gehienak. Orain artean ezagunenak honako hauek dira: *Tristeak kontsolatzeko makina*, *Bi letter jaso nituen oso denbora gutxian...*, *Londresen nago aitonarekin*, *Gizon kabalen piurak*, *Sugeak txoriari begiratzan dionean...* *Madame Kontxesi*-ren 6 tituluaren arrakasta ere ezin da inondik ere ahaztu.

- «Milabidai». Italian, 80ko hamarkadaren azken aldera sortutako formulari jarraituz asmatu genuen «Milabidai». Hau da: testu ondo aukeratutako luzapen laburren bilduma bat, formato txikian eta merkea; irakurleari autore, estilo, genero berriak... hitz batez, mundu berriak deskubritzeko aukera ematen ziotenak.

Orain dela urtebete sortu arren, jadanik baditu «Milabidai»-k hemezortzi titulu bere sailean. Sail berri honen helburua litzateke orainarteko literatur irakurle goaren sabaia gaintitzea, irakurle berriak literaturara hurbiltzeko.

Ibaizabal

- «Literatura Unibertsala». Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak eta EIZIE Elkarteak 1989an hitzarmena sinatu zuen Literatura Unibertsala izeneko bilduma zabal bat argitaratzeko asmotan. Euskal kulturaren, hezkuntzan eta, oro har, euskal gizarte osoan behar-beharrezkoa zen era honetako bilduma bat, mendez mende munduan izandako literatura eredurik bikainenak argitaratuz, Euskal Herriko belaunaldi berriek mundu osoko literatur lanik adierazgarrienak eta historian zehar beste hizkuntzetan idatzitako lan bikainak euskaraz irakurtzeko modua izan zezaten.

Horrez gainera, helburua mailarik goreneko itzulpengintza lortzea da, modu horretara, euskal itzultzaileari ongi merezia duen duintasuna emanez.

- «Gaztaro». Gaztetxoei eskainitako bilduma. Liburu arinak eskaintzen ditu, irakurtzeko errazak, asimilagarriak, irakurketaz gozatzen joateko beren beregi egindako apaingarriz jantziak.

- «Ala Delta». Gaztetxoentzako liburu-sorta. Gehienak gatzeleratik itzuliak diren arren badira euskaraz idatzitako liburuak ere bilduma horretan, esaterako Karlos Linazasoren *Besterik gabe Albina* liburuak. Bizkaieraz ere argitaratu izan dira liburu hauek «Hegaz» sailaren barruan.

- «Euskara lurraldez lurralde». Bilduma honen helburua da ipuin, esaunda, istorio eta pasadizoen bidez lurraldez lurralde euskara aberatsa ez ezik bertako biztanleen bizitza, izakera ere ezagutzeko bidea ematea. Une honetan lehen alea eman da argitara, J. M. Etxebarriaren *Bizkaialdeko ipuin-esaundak*.

- «Jende oldartsuen istorioak» eta «Musikariak». Bi sail dira, bata enpresariei buruzkoa eta bestea musikarien gainekoa. Liburu hauetan aukeratutako pertsonaia ospetsu eta arrakastatsuenen biziaren gora-beherak ezagutzera ematen dira.

- «Klasikoak». Sail hau beste argialetxeekin batera argitaratzen da eta izenak dioen moduan autore klasikoen lanak biltzea da helburua.

- «Bizian gora». Batez ere hirugarren adinekoentzako liburuak, hitz neurtuz idatziak.

- Beste batzuk. «Ekinez»; «Elaberria»; «Zentzumenak»; «Zure sentimenduak»; «Zorionak»; «Hartzar familia»; «Sagutxu»; «Zientzia xumea»; «Erljioa»; «Ingeleseztatik irakurtzen dut».

Pamiela

Hirurehun titulura hurbiltzen den fondoarekin, jorratutako gaiak dezente dira. Bildumetan sailkatze horrek irakurleari eskaintza argitzeko ahaleginari erantzun ohi dio, baina hori baliogabetu egiten duten adibideak daude, hala nola Alianzaren poltsiko-bilduma. Liburu askok sarritan erakusten dute bildumek, beste ezeri baino, dena sailkatzeko nahikeriari erantzuten diotela. Beraz, garrantziaren arabera bildumen ranking-a egitea zerrenda itxiei jaramon egitea bezain alferrikakoa litzateke.

Susa

Lau bilduma nagusi ditu Susak martxan gaur egun: «Narratiba» saila, «Poesia» saila, «Erreferentziak» saila eta «Iraungo» saila izenekoak. «Narratiba» sailean eleberriak, ipuinak eta fikziozko kontakizunak plazaratzen dira; «Poesia» sailean, poema liburuak; «Erreferentziak» sailean, itzulpenak; eta «Iraungo» sailean, entseiuak, gutunak, artikulua, testu zaharrak... literaturari lotuta datozenak edo balio literarioak gordetzen dituztenak.

Beste bi bilduma ere baditu Susak: Gabriel Arestiren literatura-lan guztiak biltzen dituen bata —eta 10 liburukiz osaturik, bukatua-edo dagoena— eta «Antzerkia» saila deitura zuena —eta 11 liburukiz osaturik, itxiztat daukaguna—.

Txalaparta

Egun bilduma desberdinak ditugu argialetxean:

- «Orreaga». Euskal gaia jasotzen du. Badira eleberriak, entseiuak, erreportaiak, gehienak espainieraz.

- «Gebara». Nazioarteko gaiak jorratzen ditu. Aurrekoan bezala, genero desberdinak daude. Denak dira espainieraz. Barietate handia dago lanen jatorrien aldetik: Argentina, Uruguai, Irlanda, Kenya, Indonesia, Txina, Mexiko, EEBB, eta abar.

- «Amaiur». Euskal literatura. Euskara hutsean.
- «Ravel». Artea eta komunikazioa. Euskaraz zein espainieraz.
- «Axuri beltza». Haur-gazte literatura. Euskara hutsean.

Zure etxeko produkzioa nola sailkatzen da generoka (%)? Eleberria, narratiba motza, olertia, antzertia, entseia, herri-literatura, besterik

Alberdania

- Nobela: % 6,66.
- Narrazio-bildumak eta narrazio laburrak: % 53,33.
- Poesia: % 13,33.
- Saiakera: % 16,66.
- Besterik: % 10.

Elkar

Goiko sail guztien artean 300 titulutik gora gabiltza. Bildumak elkarren artean oso diferenteak dira eta nahasgarri gerta daiteke denak batean azaltzea. Lagin txikiago bat hartuta, azken zortzi urteotan «Literatura» bilduman 100 bat liburu atera ditugu, itzuliak eta sortuak, genero guztietakoak. Hemendik egingo dut sailkapena.

- Eleberria: % 50.
- Narratiba laburra: % 17.
- Poesia: % 12.
- Teatroa: % 1.
- Saiakera: % 5.
- Besterik: % 15.

Irakurketa egokiago eta osoago bat izateko esan dezagun «besterik» horretan % 10 kronika, erreportaia eta artikulubildumak lirakeela eta beste % 5a oroitzapen eta bidaia-liburuak, mugak beti garbi ez badaude ere. Herri-literaturarik ez da hemen baina zerbait (gutxi, dena den) agertzen da beste sailetan.

Erein

Arloka, honela sailkatzen da gure produkzioa:

— Helduen literaturan, gure katalogoa aztertuz, honako proportziak aurkitzen dira:

- Eleberria: % 30.
- Narratiba motza: % 32.
- Olertia: % 23.
- Antzerkia: % 1.
- Entseia: % 4.
- Herri literatura: %1.

Baina esan beharra dago gaur eguneko joerak bestelakoak direla, hala nola eleberria gorantza doa, ipuingintza beherantza, eta olerkia ere hor agertzen den ehunekoaren erdira jaitsi da jada.

— Gazte-literaturan:

- Eleberria eta narratiba motza: % 56.
- Ipuinak: % 40.
- Poesia: % 2.
- Herri literatura: % 2.

Ibaizabal

- Eleberria: % 30.
- Narratiba motza: % 35.
- Olertia: % 5.
- Antzertia: % 5.
- Entseia: % 5.
- Herri-literatura: % 10.
- Besterik: % 10.

Pamiela

Leku handiena duten liburuak poesia, literatura, entseiua eta haur eta gazteentzako saila direla ikus daiteke, baina horren zergatiak ez dio erantzuten inolako joera-azterketari edo portzentaia egokiri; horrela egin nahi izan dugu, besterik gabe. Beraz, ehunekotan sailkatzea alferrikako jarduna litzateke.

Susa

Hamabi liburu berri kaleratzekoa da aurtengo Susaren asmoa, eta horren arabera diseinatuta dago 1996ko behin behineko plangintza. Litekeena da, aurten poesiazkoak % 40 izatea eta % 60 hitz-lauzkoak. Eta horien guztien artean % 16 itzulpenak eta % 84 sorkuntzazkoak.

Iaz, adibidez —generokako produkzioaren aldakortasuna ikusteko—, zazpi liburu berri plazaratu genituen, % 100 sorkuntzazkoak: 4 *Narratiba* sailekoak (% 57); bat *Poesia* sailekoa (% 14); bat *Iraungo* sailekoa (% 14); eta beste bat ohiko bildumez kanpokoa —kronika— (% 14).

Txalaparta

- Eleberria: % 50.
- Narratiba motza: % 20.
- Antzertia: % 1.
- Entseiua: % 28.
- Olertia: % 1.

Bertoko produkzioa eta itzulpena zein proportziotan programatzen duzue?

Alberdania

Orain arteko produkzioan, %5 baino gutxiago izan da itzulpena. Epe laburrean, portzentaia bikoizteko plana prestatzen ari gara.

Elkar

Aurreko galderaren osagarri, zenbateko horietan itzulpenak ze leku duen azal dezaket. Nobelen erdia pasatxo da itzulia (guztiaren % 26, eman dezagun) eta % 4 bat (produkzio osotik) ipuin itzulia. Hortaz, produkzio osoaren % 30 edo heren bat itzuli ohi dugu, baina beti ere narratiban, ez beste generoetan.

Hala ere, gazteen literaturan handiagoa da proportzio hori, % 75 inguru, ez guk programatuta baizik eta kalitatezko original faltan.

Helduen literaturan orain lehen baino gutxiago ari gara itzultzen. Lehen betebeharrak historiko moduko bat sentitzen genuela esan liteke: euskarak behar zuen literatura unibertsala itzuli eta, beste inork egiten ez zuenez, geuk egiten genuen, nahiz eta dirua galdu. Azken urteotan, administrazioa ari da honetan eta, politika kulturalerako betebeharrak hartatik arinduta, segitzen dugu baina lasaiago.

Oso bestelako kontuak dira haur-literaturan. Hor, testu-masa eta produkzio-gastuak kontuan izanda, askoz errazago eta merkeago da itzultzea sortzea baino. Zenbat eta haur txikiagoentzat orduan eta gehiago (adibidez, eta erraz ulertzeko: euskaraz dagoen erosle-kopuruarekin ezinezkoa da ia kolorezko ilustrazioak izango dituen liburu bat euskaraz bakarrik ateratzea). Honen ekarri du haurren mundura kanpoko argitaletxeak trumilka sartzeko eta bertakoek kanpoko aliatuak bilatu behar izatea.

Erein

Orain arte bertako produkzioak izan du lehentasun osoa gure literatur sailetan.

«Bartelby saila», ordea, itzulpen garrantzitsuko proiektu gisa sortu zen. «Milabidai»-ren kasuan proportzioa % 50 inguruan da. Gure borondatea da bertako produkzioa % 40tik ez jaitea.

Ibaizabal

Orain arte itzultutako liburuen kopurua polita izan bada ere pixkanaka bertako egileen lanak argitaratzea da gure asmoa, bertako produkzioari ematen baitiogu lehentasuna. Dena den,

interesgarriak iruditzen zaizkigun erdarazko lanak ez ditugu baztertzen, Euskal Herrian gaztelaniaz idazten dutenak ere bai baitaude. Gainera, ez da erraza izaten jatorriz euskaraz idatzitako lanak eskuratzea eta batzuetan itzulpenak egitera behartuta izaten gara.

Pamiela

Original onak lortzea posible den proportzio berean.

Susa

(Aurreko erantzunarekin batera erantzun zaio galdera honi).

Txalaparta

Orainartean *fifty-fifty* egitea izan da gure asmoa. Datozen urteetako programetan, sorkuntza gehiago argitaratzeko ahaleginetan murgilduko gara eta joera hori ederki isladatuko da aurtengo gure produkzioan.

Originalak nola eskuratzen dituzue: editorialak aurretiaz eraturik, eskatuaz, idazleak proposaturik?

Alberdania

Orain artekoan, editorialaren enkargu zuzenez sortutako liburuak %20a baino ez dira. Gainerakoei dagokienez, denetarik dago (idazle guretzat ezezagunek bidalitako originalak, idazleek proposatutakoak...) eta zail dira, batzuetan, bide horiek elkarrengandik bereizten. Esan dezakeguna, berriz, zera da: idazle baten literatur proiektu baten berri izanez gero, hartan parte hartzen dugu (aholkuak, kritika, etab.), idazleak hala nahi balu, noski, eta gurean argitaratzeko konpromezu finkorik gabe.

Elkar

Helduen literatura alor gozagaitza da: egileari neke handia eskatzen dio eta saria (ekonomikoa bederen) eskasa da. Hori de-

la eta, ezin gara jendeari originalak enkargatzen ibili. Batzuetan jendea idazlan bukatuarekin etortzen zaigu; beste batzuetan, berriz, aurretiaz dakigunean norbait halako lanetan dabilela, berarekin komentatu ohi dugu zer moduz ari den, aholkurik behar duen eta sortze-prozesuan oro har parte hartuz, neurri handiago edo txikiagoan. Aurretik eginda-edo dauden lanen bildumetan bai, hor guk geuk har dezakegu aurrea eta egileari egin eskaera edo proposamena.

Erein

Helduen literaturako lanak guk eskatuta edo idazleak proposaturik jasotzen ditugu. Helduen literaturan nekez egin daiteke «enkarguz». Gazte-literaturan bestela ere jokatu izan dugu.

Ibaizabal

Gehienbat argitaletxeak aurretiaz eraturik argitaratzen dira, % 80 bat. Beste batzuetan idazleek bidalitakoak izaten dira, beraiek jartzen dira argitaletxearekin harremanetan eta lanak aurkezten dizkigute, hau % 20 batean ematen dela esan genezake.

Pamiela

Nire ustez argitaletxe gutxi izango dira libre uneren batean original-pila jasotzetik, idazteak derrigor argitaratzea eta kamara aurrean arrakasta izatea dakarrela uste duten eta, gainera, norberaren liburua urre bitxia dela seguru dauden egileen original-pila jasotzetik alegia.

Idaztea, funtsean, solidaritate-ekintza pribatua dela ahazteak, eta argitaratzea irakurlearekiko errespetu-ekintza dela ahazteak, ISBN hispanoak urtero eskaintzen dizkigun aberrazioak bezalakoak sortarazten ditu, 1994ean ia 55.000 titulu argitaratu baitzituen (guk ere jasan behar ditugunak), irakurtze-ohiturek Europako sailkapenaren atzealdean segitzen duten bitartean.

Hots, heltzen den guztia irakurri behar da, baina gehiengotan, argitaletxeak hurbil dituen kanalen bitartez bilatutako edo lortutako originalak argitaratzen dira.

Susa

Normalean editorialak gertu samarretik jarraitzen ditu idazleentzako idazketa-asmoak, eta liburu horiek ziurtatzeko idazlearen hitz ematea lortzea izaten du argitaletxeak helburu. Eta idazleek eurek, argitaletxeekin sortu dituzten harreman konplizeengatik, berdin egiten dizkiote Susari liburu-proposamenak.

Beste liburu sail handi bat, idazle berriek postaz igorri iristen dira gure eskuetara.

Eta, azkenik, bada hirugarren bide bat, urtetik urtera usua eta garrantzitsuago bihurtzen ari dena: liburuak enkarguz eskatzen zaizkie idazleei, editorialak aurretiaz programatu dituelako gaiaren interesagatik. Honelako bizpahiru liburu urtero egiteko xedea izango du Susak.

Txalaparta

Bide ezberdin askotatik datoz originalak. Batzuetan «enkarguz» egiten dira (% 15), bestetan egileei eskatzen zaie (% 50) eta beste batzuetan argitaletxera zuzenean igorriak izaten dira (% 35).

Zuen eskuetara iristen diren materialetatik zenbat onartzen da, zenbat birmoldatu eta zenbat baztertu? (%). Eta zergatik?

Alberdania

Zaila da galdera honi zuzen erantzutea. Hala ere, ausartuko ginatke esaten guregana iristen diren originalen % 40a baztertu egiten dela (akaso % 50). Birmoldatze-kasuak gutxiago dira. Neurri batean guztiek daukate birmoldatze-puntu bat. Alde batetik zuzenketa ortografiko, estilistiko eta adierazpidekoak egiten direlako. Literatur edukinei dagokienez, aholkuak ere egin dira (zati hau kendu, zati hau erantsi, beste hori birmoldatu) baina puntualak dira oro har. Erabat birmoldatzeko aholkua bizpahirutan egin da. Baztertzeko irizpi-

deak nahikoa garbiak dira: kalitate eskasa edota gure sailetan enkaje falta bilatzen delako. Nekez uzten da liburu bat kanpoan kalitatezkoa bada, baina gaizki idatzita dagoelako. Halakoe-tan, zuzenketa-zerbitzu bat eskaintzen zaio idazleari.

Elkar

Zaila da batezbestekoak ematea, ez baitugu honen kontaduririk egiten. Oso gutxi gora-behera esan genezake etortzen zaigunetatik herena-edo onartzen dugula eta beste bi herenak atzera bota. Onartzen direnetan, berriz, ia guztiak ukitzen dira, gutxiago edo gehiago. Batzuek nahikoa dute orrazkera arin bat, Euskaltzaindiaren azken erabakiren bat eta; beste batzuk goitik behera zuzendu behar izaten ditugu, hiztegi, joskera, morfologia eta estilistikan. Zenbaitetan hizkuntza eta estilistik haratago, aldaketa sakonagoak proposatzen dizkiogu egileari, baina bere onespenean eta partehartzea behar izaten da berregite horietarako. Arrazoiak, berriz, hizkuntz kalitatea izaten da askotan, eta bestetik literatur kalitatea ere bai, aldaketa sakonago horietan adibidez.

Erein

Gure eskuetara iristen diren materialetatik % 60a baztertzen da. Erabiltzen diren irizpideak: literarioak.

Ibaizabal

Argitaletxera heltzen diren liburuetatik, gutxi gora-behera % 40-50 bat ez dira onartzen (istorioen erritmoa eta bizitasun faltagatik, estilo aldetik pobreak direlako, ipuinen garapena sinplea delako, gaia gustokoa ez delako, aspergarriak direlako...). Gero onartzen direnen artean askotan birmoldaketa egin beharrean aurkitzen gara, laburregiak edo luzeegiak direlako, euskararen erabilera txukuna ez dutelako, ideia polita izan bai baina garapena egokia ez dutelako eta abar. Egia esan, ez da oso erraza izaten euskaraz txukun eta ondo idatzitako liburu biziak eskuratzea.

Pamiela

(Aurreko erantzunarekin batera erantzun zaio galdera honi).

Susa

Argitaletxe ororen zeregin nagusietarik da liburu originalak ontzen laguntzea. Susako kontseilu editorialaren funtsezko lanetako bat da horixe, eta baztertuak izaten ez diren ia liburu guztien egileek jasotzen dituzte aholkuak liburu originala hobetze aldera.

Liburu onartu eta baztertuen arteko proportzioak oso-oso aldakorrak izaten dira urterik urte, eta %tan bereiztea ezinezkoa.

Txalaparta

Zaila litzateke kopuru hauek zenbatzea. Hala ere, hilabetean bi original edo jasotzen dugula esan daiteke. Urtean jasotakoari buruz, % 10 edo onartu egiten dugu, beste % 10 birmoldatu eta gainontzekoa errefusatu. Arrazoiak denetarikoa izaten dira: kalitatea, lanaren ezaugarrien egokiera gure bildumetan, ildo editorialarekiko zerikusia, merkatu aldeko egokiera, eta abar.

Idazleekiko politika. Zein da autorearekiko harremana? «Etxeko idazleekin» jokatu nahi duzue? Idazle «berriekin» nola jokatzen duzue?*Alberdania*

Idazlearekiko harremanaz baino gehiago, idazlanarekikoaz hitz egin beharko litzateke, eta, hartara, ahalik eta estuena ezartzen saiatzen garela esan beharko genuke. Hau da, original bat argitaratzeko erabakia hartuz gero, lankidetzabide eranginkorrenak jorratzen saiatzen gara. Galderaren bigarren atalari dagokionez, «etxeko idazle» kontzeptua ez dugu erabiltzen, idazlearena gurea bezain lanbide askea baita. Idazle berrien kontu horretaz, beste hainbeste esan dezakegu, juzkatzen duguna, azken batean, literatur lan bat baita, eta hura argitaratzeko egokia izanez gero, berdin dio idazlea nor den.

Elkar

Egileak ahalik eta gehien zaintzen saiatzen gara uneoro, idazleak errespetu eta mireспен osoak merezi baititu, kultur produkzioaren protagonista nagusi eta ordezkazina den aldetik. Hortaz, ahal dugun neurrian, erraztasun guztiak ematen dizkio-gu, laguntza eta erabateko askatasuna. Hala ere, euskal merkatuaren neurri txikia dela eta, guk ezin diogu idazleari profesional bihurtzeko aukerarik eskaini; hori dela-eta, idazle gehienek batez ere ohituragatik edo adiskidetasunagatik lan egin ohi dute argitaletxe batekin edo bestearekin. Egoera horretan, argitaletxe gehienek izaten dituzte autore «etxekoago» batzuk; hauekin, noski, tratu hurbila dela-eta, harreman estuagoa izaten da, beren proposamen eta iritziak jaso ohi ditugu eta aintzat hartu; beste «etxeetako» idazleak fitxatzen-eta ez gara saiatzen, adeitasunaren kontrako itsuskeria litzatekeelako besteak beste, baina beti ditugu atea zabalik eta pozarren onartzen ditugu.

Idazle berriena, aldiz, gure betiko kezka bat da. Kultura bizi batek transmisioa eta berrikuntza, bietatik behar du, eta gu gogotik saiatzen gara idazle berriak bultzatzen. Haiek guregana etorri aurretik ere hitz egin ohi dugu beraiekin, aholkua eskaini (nahi badute), eta lehenengo liburua argitaratzeko erraztasunak eman ere bai, nahiz eta guk jakin komunikabideek ez dietela askotan arreta gehiegi eskaintzen idazle ezezagunei (non eta ez den haien inguruan *boom* bat eratzen).

Erein

Lehenik eta behin harreman profesional finko bat eskaintzen zaio idazleari: kontratua, bertan zehazturik doaz egilearen eskubideak, salmenten likidazioaren formula, eskubide intelektualak eta abar.

Horrek ez du bazter uzten harreman literario zuzena. Argitaletxetik jarraipen literario osoa egiten zaio lanari.

Ibaizabal

Guk argi daukagu, batez ere etxeko idazleekin jokatu nahi dugula. Arazoa da ugariak eta onak ez direla aurkitzen.

Pamiela

Prozesu osoaren protagonista testu aukeratua da eta egi-learekiko harremana garrantzitsua da, argitaletxearen ohiturekin eta lan-moduekin jabetuta egon dadin eta liburuaren elaborazio-prozesuan nahiz promozio eta banaketan parte hardezan.

Printzipioz, argitaratzen duen idazle oro etxeko idazle da, nahiz eta argitaletxearekiko lotura handiagoa edo txikiagoa beste alderdi pertsonalagoen menpe ere badagoen.

«Idazle berria» ez da marketing editorialaren produktua baino. Bere kalitateaz bere kabuz hitz egiten duten testuak daude egon.

Susa

Idazleak inportanteak badira beren obragatik dira. Susako kontseilu editorialak ez du zuzenean idazlea baloratzen, baizik eta bere obra, eta bere lanaren bitartez idazlearen traiektoria ondoren.

Normala da «idazle berriekin» eta lehendik argitaratu izan dutenekin irizpide ezberdinak erabiltzea, argitaletxe baten beste zeregin nagusietarik baita idazleei ohartaraztea beren lanen kalitate-mailaren progresioa. Hau da, lehen liburuaren eta bigarren (edo zortzigarren) liburuaren arteko aldea diferentea da, eta exigentzia-maila horri loturik dator.

Editoreak idazleak zainduko baditu, ez du egingo editorialaren produkzioaren errentagarritasunera menpekotuta, ia beti argitaletxearen kontra bihurtuko baita idazlearen obraren onerako egin ez den guzti hura.

Txalaparta

Badira egile batzuk «etxekotzat» jo daitezkeenak eta lan gehienak gurekin ateratzen dituztenak. Aldiz, beste batzuek gurekin argitaratu dute, nahiz eta beste argitaletxe batzuetan ere argitaratzen edo argitaratu duten. Ez dugu esklusibitate-rik exigitzen, egileak horrela nahi ez badu behintzat. Berriekin bidezkoak izaten saiatzen gara. Idazle mota honengan, kalita-

te literarioa bilatzen dugu. Idazle ezezagun bat argitaratzea erronka ederra dela azpimarratu behar da. Hala ere, salmentan aldetiko irizpideek bide utzi behar izaten diete batzuetan balore berriei.

Merkatuari so: Zein da zuen merkatua? Irakurle berririk ba al dago? Balizko irakurle berri horrengana iristeko ba al duzue produkturik, ba al duzue kanalik?

Alberdania

Tautologia pixka bat egitea izango da, akaso, baina gure merkatu potentziala, euskarazko produkzioari buruz ari garela, euskaldun alfabetatuen multzoak osaturikoa dela esan beharko genuke. Gazteleraazko produkzioari dagokionez (oraingoz, saiakera alorrera mugatua), akademikoki kualifikatu samarra litzateke gure liburuaren eroslea. Irakurle berririk ba ote dagoen erantzuteko, berriz, ez gara gu, seguru asko, egokienak izango. Hala ere, zera esan daiteke (irakurketa ez behartuaz ari garela, beti ere): zenbait titulurik merkatua zabaltzen dute (horrelakoak oso bakanak izan arren) eta irakurle berri bat antzeman liteke horren atzean. Berez, euskarazko tituluen irakurle berria, inon egotekotan, euskaldundu/alfabetatu berriengan, batetik, eta eskolaren munduan bilatu beharko litzateke. Galderaren azken atalari dagokionez, baditugu «irakurle berri» horientzako produktuak; kanaleena, berriz, askoz ere arazo korapilotsuagoa da, denok dakizkigun sarbide-arazoak direla medio.

Elkar

Gure merkatua jakina da, euskarazko beste argitaletxe guztiek daukaten bera: euskaldun alfabetatuak. Hala ere, bereizketa handi bat egin behar da irakaskuntzako irakurketa eta hortik kanpokoaren artean. Jendeak asko irakurtzen du eskolan dagoen bitartean, derrigorturik askotan baina nahiko gustora

oro har; eskola utzi orduko, ordea, utzi egiten diote irakurketari. Gure erronka handi bat, behartu gabeko irakurleen kopurua handitzea da, asko baitira, alfabetatuen artean ere, ia inoiz irakurtzen ez dutenak. Hau, noski, zaila da oso, baina ahalgina egin beharra dago; gu behintzat saiatzen gara: «Enbido txikira», liburu merke eta laburren bilduma, horretarako sortu dugu, besteak beste; besterik da lortuko ote dugun. Kanal bereziena, ordea, askoz gai korapilotsuagoa da. Liburudendak motz geratzen dira, egia da, asko eta asko sartzen ez direlako; etxez etxeko salmentan ez dugu ibili nahi, ordea, teknika agresibo horiek beste batzuentzat utzita. Zer egin? Gizarteko ohi-tura berriak behar lirateke, euskal kulturarekiko bestelako kontzientzia eta komunikabideen oihartzun biderkatzailea. Hala ere, guk ezin dugu publizitate handira jo, inbertsio garestiegia litzatekeelako.

Erein

Esan dezakegu euskal irakurlego osoa dela gure irakurlego potentziala. Zein da irakurlego hori:

- Bere kabuz liburuak erosten dituenak.
- Eskolakoak.
- «Milabidai» bezalako sailak urratu nahiko lituzkeena.

Ibaizabal

Gure merkatua gehienbat euskaraz eta Euskal Herrian kokatua dago. Irakurle berriak ere ugaritu ditugu eta beraiengana hurbiltzeko kanalak geuk ditugu. Orain Euskal Herritik kanpo ateratzeko urratsak ematen dihardugu.

Pamiela

Fondoa banatzaileei ematea eta hauek liburuak liburudenden bitartez saltzea da lan-sistema ohikoena. Egoera honetan oso zaila da liburuaren hartzaileei buruzko informazioa izatea. Banatzaileak ez daude halako begiruneetarako, eta liburudendariak... jada kasik egon ere ez daude. Beraz, Durangoren gisako aukeretan baino ez dugu posible gure irakurleen zati bat ezagutzea.

Denborak aurrera egin ahala ere irakurketak iraun egiten duen kalitateko liburuen fondo garrantzitsua dagoenean, Pamielari gertatzen zaion bezala, posible da edozein irakurle posibleen aurrean aurkeztea, baina liburuaren gaur egungo komertzializatzeko-sistemari ez zaio alderdi hau ajola, baizik eta sektoreko indartsuenen aginteari jarraituz edozer gauza salduta merkatuaren maila altuenera iristea. Hots, autonomia handiagoa berreskuratu behar da, gure lanari duintasuna eman eta liburuaren Sistemari beste alternatiba batzuekin erantzun. Eta horretan dihardugu.

Susa

Literaturaren irakurzaletasuna (eta liburu-irakurzaletasuna oro har) etengabe indartu eta mimatu behar da, areago ikus-entzunezko medioek mende honetan hartu duten boterearen aurrean.

Idazle amerikarrak duela 50 urte oso kezkatu agertu ziren analfabetismo era berri baten sorrera zela-eta, hots, ikus-entzunezko medioek eragindakoa analfabetismoa. Jendea bizkor eta arin alfabetatzen da ikus-entzunezko medioaren kodigoan, eta gero eta motelago liburuaren kodigoan. Eta onurak bezainbat kalte —edo gehiago— eragin ditu horrek intelektuaren ariketa eta gimnasia, eta bide batez sentsibilitatean.

Irakurzaletasunaren inportantzia indartzeko eta promozionatzeko ardura denoi dagokigu: argitaletxei, idazleei, liburu-batzaileei eta dendariei, hezkuntzako agente guztiei, komunikabideei, erakunde publikoei (eta pribatuei).

Txalaparta

Inkesta gehienek esaten dute euskarazko literatura erosten duen bezeroaren profila ezkerrekoa eta abertzalea dela gehienbat. Hori edozein euskal argitaletxeren kasuan egia baldin bada, eta guk hala uste dugu, are garbiagoa da gure kasuan, argitaletxeak ildo editoriala garbia baitu, ez dugu zertan ezkutatu behar, aldiz harro gaude horretaz. Beraz, ideologikoki arlo horretan koka daiteke gure bezeroen arlo zabala. Bestetik, nahiko irakurle gozabala dugula esan beharra dago, oroko-

rrean ikasia eta euskara eta euskal kulturarekiko atxikimendu sakona erakusten duena. Zentzu horretan, bezero exigenteak dira bai lanaren kalitate zein itxura aldetik, eta gure uste apalean, honek erakusten du nahiko liburuzaleak direla, badela ere «kultozko» bezero mota bat.

IRITZIAK

Gaurko euskal literatura «homologagarria» omen da. Zaborreria asko egiten dela diote beste batzuek. Zuk zeuk zer irizten diozu gaurko narratibari, olertiari, entseuari, adibidez?

Alberdania

Gure ustez azken hogeit hamar urte hauetan gauza funtsezko bat aldatu da euskal literaturan. Gero eta gehiago dira literaturaz arduratzen diren idazleak. Lehenago aberriaren edo hizkuntzaren faboretan idazten bazen ere, orain helburu eta kezka literarioak dira gero eta gehiago (eta zorionez) nagusi. Oinarri ona da gauzak egiteko. Zaborreria asko egiten al den? Batzuetan mirari iruditzen zaigu seirehun bat mila hiztun duen hizkuntza batean hainbeste idazle dagoela ikustea. Eta horien artean batzuk oso onak («homologagarriak»?).

Elkar

«Homologazioaren» diskurtsoa errotik baztertu behar da, buru konplexudun eta kulturalki kolonizatuen emaitza da eta. Norekin homologatu behar dugu? Zertan? Nola ematen da homologazioa? Hitz egin dezagun kalitateaz, besterik gabe: ea literatura duina egiten dugun, gure gizarteko kezken adierazgarri den, egungo gizon-emakumeen beharrei erantzuten dien eta abar. Konparatzekotan ere, gure auzo erraldoiekin baino, hobe da orain arte batzuek egiten genuenarekin parekatzea; al-

de horretatik nik uste hobetu egin dugula, dudarik gabe, baina oraindik ere zer hobetu asko dugula. Literatura *gehiago*, *anitzago* eta *hobe*a idatzi behar dugu, hiru ezaugarrietan saiatuz, hiru horietako bakoitzean aurreratzen dena beste bien aberasgarri ere izango da eta. Euskal liburugintzan bada zabor pixka bat, egia da, baina euskaraz sortutako literatura aski txukuna da. Saiakera, adibidez, oso makal dabil, bai liburutan bai egileetan, baina, sakonago begiratuz gero, euskal prentsari esker inoiz ez da horrenbeste saio labur atera: hori du beharbada gaurko egunean pentsamenduak plazaratzeko modu aproposena. Poesian oso kalitate nabarmeneko pitxiak lortu ditugu, baina erdipurdikeria ugari ere bai eta nik, une honetan, geldiune batean ikusten dut. Astinduko ahal da! Narratiban, berriz, normalizazio moduko bat lortu da, batezbesteko maila ona, hizkuntz eredu jantzia, obra batzuk oso onak. Hala ere, aurrerapausoak emateko ordua dugu, lehen esandako hiru ezaugarrietan, eta irakurle berriak irabaztekoa.

Erein

Gaurko euskal literatura «homologagarria» dela jakina da. Askoren ustez beste galdera hau egin behar litzateke: ea gure literatura esportagarria den ala ez.

Guk ere uste dugu hau dela datozen urteetarako erronkarik garrantzitsuenetako bat.

Zaborreria? Agian bai, honetan ere homologagarriak gara. Guk, ala ere, izan ditugu gure berezitasunak, hain zuzen hori da 80ko hamarkadari egin zekioken kritikarik handiena. Diru publiko «erraza» eta irakaskuntzaren premiazko eskariak hainbat jarrera oportunistak sortu zituen; bazirudien edozer gauza atera zitekeela, euskaraz jatorriz idatzita baldin bazegoen behintzat. Guretzat, haurtzaroan jasaten diren hainbat gai-xotasun bezala, euskal liburugintzaren hazkunde prozesuan saihestu ezinezko arazoak dira hauek.

80ko hamarkadan apustua kantitatearena izan bazen, argi daukagu 90koa kalitatearena dela.

- Narratiba: agian normalena.

- Poesia: bazter guztietan bezala: minoritarioa.
- Entseia: arlo honen ahulezia euskarak berak unibertsi-tatetan duen ahuleziarekin lotuta dago.

Ibaizabal

Gauzak ez dira zuriak ala beltzak izaten. Literaturgintzan, beste arloetan bezalaxe denetarik dago. Hala ere argi dago nar-ratibak aurrerakada handia egin duela eta gaur egun ira-kurleen exigentzia-maila era altuagoa dela. Baina egia da bai-ta ere, azken urteotan, maila handiko literaturaren atzetik ibi-li garela eta denborapasarako literatura pixka bat alde batera utzi dugula. Bestalde, euskal literaturak hainbat hutsune di-tu; zenbait alor ez baitira besteak beste lantzen, esaterako zientzia fikzioa, izu-ikarazkoak, erotikoak...

Olerkia eta entseia, berriz, jakina da gutxi argitaratzen de-la, gutxiago idazten delako eta irakurri ere gutxiago egiten delako.

Pamiela

Euskal liburuaren mundua, hazten ari den neurrian, mun-du editorial hispanoaren modu eta molde txarrenak bere egiten ari dela adieraztea garrantzitsuagoa dela uste dut. Lotsagarria da beste eremutan agertzen den ezberdintasuna edo erradi-kaltasuna kulturaren eta jokaeraren arloan erabat desagertzea. Kolonizazioa hain da larria, Oteizaren baieztapena —«apaizen se-me-alaba eta erromatarren biloba gara»— iceberg-aren punta bai-no ez dela. Agian hizkuntza izango da erresistentzi euskarri ga-rrantzitsuena, baina euskailua eskaskeriaz elikatzen baldin ba-da, bere papera betetzeari ere utzi egingo dio azkenean.

Susa

Azken bost urteetan narratibagintzaren kalitate-mailak oso gora egin duela begibistakoa da, eta idazleak izan dira, noski, horren eragile nagusiak —eta ez itzultzaileak, azken aldian hainbatek nabarmendu nahi izan duen bezala—.

Literaturzaleak (eta irakurleak oro har) exigenteagoak eta se-lektiboagoak bihurtu dira nobelagintzak eta ipuingintzak eka-rri dituen titulu inportanteen ondorioz. Eta fenomeno horrek

argitaletxeetan ere eragin zuzena izan du. Egitura eta jardueraren profesionalagoaz lan egiten saiatzen ari dira editoreak, baina oraindik ere geu gara defizientzia handienak erakusten ditugunak —liburugintzaren ekoizpenean eta hedakuntzan parte hartzen duten agente ororekin batera: banatzaileak, dendariak, kritikoak, irakaskuntza, erakundeak...—.

Poesiagintza izango da hurrengo urteetan —gogoeta-sasoi baten osteko geldialditik irtenda (azken urteetan asko jaitsi da poesia-liburuen argitalpen-kopurua)— sorpresa nabarmenenak emango dituena, nahiz eta inork gutxik aitortu eta eskainiko dion merezi duen arreta, 80eko hamarkadan gertatu bezala.

Txalaparta

Ez bata ez bestea. Euskal literatura nahiko momentu aberatsuan dagoela esan nuke. Lanean diharduten betiko izenez gain indarrez sortzen ari diren balore berriak aipagarriak dira oso. Zaborreria asko egiten dela? Ez dut ezetz esan, baina hori ez da guk bakarrik nozitzen dugun gaitza. Begiratu bestela zer argitaratzen den espainieraz edo ingelesez. Zaborreria maila askoz altuagoa da alboan ditugun hizkuntzetan, baita proportzionalki ere. Larriagoa da poesigintzarena. Poeta apartak ditugu, baina poesiak publikoan duen harrera eskasa dela eta, agortzen ari zaizkigu. Bide berriak aurkitu behar zaizkio poesigintzari.

Titulutan gora omen goaz baina tiradatan ez

Alberdania

Okerragoa litzateke alderantziz, ala?

Elkar

Hala da (tituluetan ere geldi samar aspaldian). Horrek baiditu bere arrazoiak eta azalpenak: mila zulo estali behar ziren egoeran geunden orain dela hamabost-hogeita urte, eskaria eskaintza baino handiagoa zen eta harrera ona izaten zuen edo-

zein obra berrik. Orain, berriz, urteotan sortutako fondo guztia daukagu aukeran, obra gehiago ere idazten dugu, eta eskaria ez da proportzio horretan igo. Ondorioz, gutxiago saltzen da titulu bakoitzetik. Honek ondorio latzak izan ditzake gerora: argitaletxe batzuk itxi beharra, liburu-mota batzuk ez ateratzea eta abar (idazlearen diru-sarrerak gutxitzeaz gain). Arazoa ez litzateke konponduko titulu gutxiago aterata (gainera, literatura sortuaren atalean bereziki, ez dago halako inflaziorik; bai ordea haur-literatura itzulian, beste arrazoi batzuegatik) eta, hor-taz, irakurle berriaren itzaropena gorde beharko dugu.

Erein

Bi kontsiderazio: tituluen gorakako joera, nahiz eta mantendu, asko jaitsi da, kalitateaz irizpide estuagoak aplikatuz. Guk, behintzat, oraingoz moteldu egin dugu abiadura.

Batezbesteko tiradak egia da estabilizatu direla; euskal merkatuak ez du irensten botatzen zaion edozein gauza. Irakurle kritikoagoa daukagu, eta eskaintzaren eztandak saturazio puntu bat sorrarazi du.

Baina esan behar dugu baita ere, hainbat egilerekin, inoiz ez ditugun tiradak egin ditugula azken bi urte hauetan.

Ibaizabal

Ulertzekoa da: orain urte batzuk argitaletxe gutxiago eta tituluak ere gutxiago genituen eta jakina, tiradak handiak izan zitezkeen. Baina gaur egun argitaletxeak asko ugaltu dira eta argitara ematen diren tituluak zer esanik ez. Ondorioz, titulu ugari argitaratzen dira baina zaila da tiradatan gora joatea.

Bestalde, irakurzaletasunaren pobrezia ere badugu, ez baita erraza telebista moduko medioekin konpetitzea. Askoz erosoagoa da butakan eseri eta ikustea irakurtzea baino. Eta gaurko gaztetxoek ere joera hori agertzen dute, eskolatik heldu orduko telebistaren aurrean jartzea atsegin baitute eta liburuak irakurtzea, batez ere, eskoletan egiten duten ekintza da.

Pamiela

Normala.

Susana

Idazleen obra inportanteen plazaratzearekin batera, literatura-argitaletxeen kopuruaren handitzea eta euren jarduera profesionalaren sendotzea izan da azken urteetako berri garrantzitsuena, eta ez liburu-tiraden beheitzea.

Egia da liburu berrien tirada kopuruak jaitsi egin direla. Baina horren aldean, beste fenomeno esanguratsua bati erreparatu behar diogu: zenbait libururekin gertatu da lehen argitalpena egin eta denbora-epe oso laburrean hainbat eta hainbat berrargitalpen egin behar izan direla. Eta gaur egun liburu asko dago bigarren eta hirugarren edizioan daudenak, eta beste zenbait bost eta zortzi eta hamargarrenean.

Txalaparta

Baieztape horrek ez du gure dinamika isladatzen. Gu gora goaz titulu-kopuru aldetik baina baita tirada aldetik ere. Joan den urtean erabaki genuen literatura bildumako liburuen gure hasierako tirada handitzea eta lehen egiten genituen 2.000 aleetatik 2.700 egitera pasatu gara. Badira ere salbuespenak, Durangoko Azokarako kaleratu genuen Patxi Zabaletaren *Badena dena*-ren 3.500eko hasierako tirada egin baikenuen.

Asko itzultzen edo euskaratzen dugu. Gehiegi? Nahikoa ona?*Alberdania*

Ez zaigu iruditzen «asko» itzultzen dugunik (literaturaren alorrean, beti ere), gure inguruko edozein literaturaren aldean, bederen. Berandu (besteek baino beranduago, alegia) bai, ordea. Itzulpengintzaren kalitateaz, berriz, ez dugu uste arazorik dagoenik, azken 10-15 urteotan behintzat. Eredu horretan asko aurreratu dela iruditzen zaigu. Arrisku bat ikusten dugu, hala ere. Euskaraz idazten duten sortzaileek entzungor egitea

fenomeno horri. Gaur egun ezin da idatzi Melville, Stevenson, Conrad eta abar egoki itzulita ez zeuden garaian bezala.

Elkar

Asko itzultzen da, gehiegi, haurrentzat. Arrazoia? Lehen esan dudan bezala, produkzio aldetik oso erraza eta merkea dela (masa idatzia txikia delako eta beste hizkuntzetako ilustrazioak aprobetxatzen direlako), zenbat eta haur txikiagoentzat izan orduan eta gehiago. Hortaz, kanpoko argitaletxe pila batek jo du horretara eta, nahiz eta etekinak txikiak izan (galerak ere bai batzuetan), inork ez du merkatu-kuotarik galdu nahi.

Helduentzako itzulpena guztiz bestelako da: ez da errentagari izan ohi eta, hortaz, bi eragile hauetakoren bat behintzat behar du: kultur bokazioa edo administrazioaren laguntza. Literatura itzulpenen zenbatekoan eta kalitatean nabarmen gora egin da, eta beharra ere bazegoen: euskara zurrunegi zen zenbait arlotan malgutzea lortu da, adierazgarritasunean eta zehaztasunean irabaztea. Hala ere, bide luzea dago aurretik: hizkuntza doitu eta trebatzeko borroka ez delako inoiz bukatzen, eta itzultzaileen hobekuntzak ez duelako neurri berean ekarri irakurleen prestatzea, asko baitira oraindik horrelako itzulpenak irakurtzeko beldur, uzkur eta —hona okerrena— ezgauza.

Bestalde, ezin utzi aipatu gabe benetako triskantza eta saraskiak egin direla euskararekin zenbait itzulpenetan. Espetro dezagun horrelako gutxiago izatea aurrerantzean, eta irakurleak antzematea nor den nor eta zertan dabilen bakoitza.

Erein

Inoiz ez da asko. Ez al dago ia dena ingelesera edo alemanierara itzulia? Zergatik ez beste hainbeste gurean? Dena itzuli beharko litzateke euskarara, baina ba al dago lehentasunik, lehentasun horiek definitu dira? Ba dago kriteriorik?

Ibaizabal

Itzulpengintzak euskaldunon artean oraindik ere badu halako jarrera ezkor bat. Baina zalantzarik gabe, beste literaturak euskaraz jasotzea guztiz komenigarria da euskararen normaliz-

zaziorako. Azken urteotan itzulpengintzak pauso garrantzitsuak eman ditu eta horrek euskal narratibari berari ere asko lagundu dio. Aurrerantzean ere, gure ustez, beharrezkoa da itzulpenak egiten jarraitzea literatur zirkuitoak zabaltzeko. Beraz, gu ez gaude itzulpenak baztertzearen alde, baina bai itzulpenen kalitatea zaintzearen alde, sarritan itzulpen kaxkar ugari egiten baitira eta horrek itzulpengintza osoari, eta batipat euskarari kalte handia egiten dio.

Interesgarria litzateke, bestalde, beste hizkuntza gutxituetako lanak geureganatzen joatea, esaterako katalanetik nahiz galizieratik, eta aldi berean euskaraz sorturiko lanak hizkuntza hauetara pasatzea.

Pamiela

Edozein literatura berezko hizkuntzan irakurtzea da ideal, beraz lehenasunezkoa irizten diogu hizkuntza ez hain eza-gunetako beste literaturetako testuak euskaratzeari; beraien kulturara hurbiltzeko aukera emango digu, gainera. Egiteko dagoen guztiarekin, ez dirudi Benet, Garcia Marquez edo Quevedo, eta are gutxiago Cela eta horrelako salmenta handikoak, itzultzeko premia dagoenik.

Susa

Bai, prosa asko euskaratzen da —ez poesia ordea, ez saia-kera...—, eta ondorio aberatsak eragin ditu sorkuntzazko narratibagintzaren baitan (nahiz eta ez aipatzen diren bezainbat eta hain era erabakiorrean).

Ostera, uste baino dexente gutxiago irakurtzen jarraitzen da beste hizkuntzetako literatura euskaratua, proportzio oso txikian sorkuntzazko euskal literaturarekin alderatuz gero. Liburu horien argitalpenak dirulaguntzei esker mantentzen dira.

Itzultzaileen langintzak zeharbidez derrigortutako ekoizpen handitzea gertatu dela iruditzen zait, baina —Igela argitaletxea salbuespen izanda— literatura-itzultzaileak ez dira literatura-idazleak bezainbat engaiatu liburuaren ekoizpen- eta hedapen-prozesuan. Uste dut idazle asko dagoela literatura-argitaletxeen eguneroko dinamikan edo dinamikatik gertu lan

egiten duena, eta oraindik ez dira hainbeste inplikatu eta arriskatu itzultzaileak.

Txalaparta

Zaila da zer den asko neurtzea. Itzultze-maila altuak badu alde ona eta txarra. Batetik, literatura propioaren kaltetan doala esaten duenik badago, herri baten literaturaren egoeraren osasuna sorkuntzaren eta ez itzulpenen aldetik neurtzen ahal dela. Itzultzeak bestetik, atzerriko lan on askoren emaitza ekartzen digu geurera, eta horrek izugarrizko garrantzia du normalizazio-bidean. Aukera eman behar zaio euskal irakurleari atzerriko idazleen euskarazko erreferentzia izateko.

Euskal liburuak apenas duen oihartzunik kanpoan. Zeinen arazoa da hori: idazle bakoitzarena, editorial bakoitzarena, sektorearena, erakundeena?

Alberdania

Arazoa sektorearena da, eta, bekatu honetan, idazlea da errugabe bakarra. Erantzukizun nabarmena dugu editoreok, baina ez bakarra, eta, akaso, ez larriena. Euskal instituzioek ez diote arazo honi usainik hartu ere egin, eta horrek horrela jarraitzen duen bitartean, jai dago (idarokizun xume bat: liburugintzaren ardura duten funtzionarioek zein politikariek Katalunian barrena bueltaxka bat egitea).

Elkar

Egia handia da hori, eta denen arazoa da, ez ordea maila berean: euskal literatur komunitateak, sistema bezala (idazle, editore, irakurle eta beste agenteak) komenigarri bai baina ez du ezinbestekoa kanporako jauzia; idazleak, berriz, artista den neurrian desiragarri du atzerriko oihartzuna, eta ekonomia aldetik beharrezkoa profesionala izango bada; euskal kulturak, berriz, politikoki mesedegarri du (nahitaezko ere bai, seguru as-

ko) proiektzio bat, agerpena eta prestigioa emango diona; argitaletxeentzat, ordea, aukera bat da, baina bere arriskuak badituena. Erdaraz (espainolez eskuarki) editatzen has gintezke, baina hori egitekotan ezin egin genezake euskal idazleak itzultzeko bakarrik, erdaraz ere lehiakor izateko baizik; hala izatera, ordea, euskal produktuak kuantitatiboki bigarren mailakoak lirake guretzat eta biharko egunean arriskua genduke kualitatiboki ere bigarren mailan jartzeko.

Euskal liburuak atzerrian (eta ez espainolez bakarrik) itzultzeko, argitaletxeek orain baino ahalegin handiagoa egin behar genduke, idazleek ere bai segurki, baina batik bat administrazioak lagundu behar luke, diru-kontua baita hau neurri handi batean. Laguntza-bide bat hasi beharko luke, ez puntualki baizik eta jarraipen batekin, luzera begira. Diru gutxi baldin badago apalki, baina modu etengabea, harremanak eta komunikazio-sareak sortzeko.

Hizkuntz distantziaren arazoa ere ezin da ahaztu. Oso zaila da euskal testu bat beste hizkuntza batera ondo itzultzea, kalitate literarioari eutsiz. Horren soluzioa ez da itzultzeko erraza izango den euskaran idaztea, baizik eta itzultzaile iaioak prestatzea. (Euskaratzaile onak lortzeko urteak behar izan baditugu, erdaratzaile onak ere ez dira perretxikoen modura sortuko).

Erein

Atxagak, M. A. Landak, erakusten digute badagoela potentzialitate bat. Egile horiek ez dira ezerezetik sortu, badago tradizio bat. Beraiek markatu dute heldutasun-maila altuena, baina badatoz beste batzuk atzetik.

Datozen urteetako erronka bat hau izan daiteke: Mendebaldeko mundu editorialarekin berdintasunezko harreman arin eta biziak izatea. Esportatu eta inportatu, gure gauzak saldu eta guretzat ona dena erosi.

Idazlea profesionaltzeko aukera bat merkatu berri horietan saltzea izango litzateke.

Salto hori emateko zein da idazlearen arazoa: lehena eta inportanteena, lan on bat egitea. Ondoren, idazlea jabetu behar-

ko da industria baten barruan dagoela, eta zeintzuk diren horren klabeak merkatu-lege honetan. Bere «produktua» defenditzeko prest egon beharko du inongo lotsarik gabe, bai eta hainbat presio ez-literario jasateko ere: liburuaren promozioak, bere obra defenditu ezezagunen aurrean... Horrek guztiak «profesionaltasuna» hitza ekartzen digu berriro ere gogora.

Erakundearena. Honako gogoeta hau egingo genuke: orain arte, 80ko hamarkadako hazkunde kuantitatibo famatua gogora ekarriz, dirulaguntza guztia euskaraz argitaratzeko izan da. Egin diren hainbat gehiegikeria edo akats kontuan edukirik ere, esan dezakegu instituzioek liburugintzan egin duten inbertsio ekonomikoa positiboa izan dela oro har. Lehen aipatu bezala, homologagarritasun-maila bat lortu dugu, eta bada ordua dirulaguntzaren zati bat, beti ere txikia bestearekin konparatuz, esportaziorako erabiltzeko.

Ibaizabal

Arazo hori euskararena berarena da. Gainera, hori konpontzeko ahalegin gutxi egiten da. Errentagarritasunik ez da ikusten, eta erakunde politikoez arduratu gutxi jartzen dute.

Pamiela

Noren arazoa da institutuak eta unibertsitateak erabateko burugabe alaenez beteta egotea? Noren arazoa da «martxa» eta markak bibliotekak edo filme on bat baino garrantzitsuago izatea? Noren arazoa da telebista-zaborraren aurrean hainbeste ergel biltzea? Zein da erakundeak arazoak konpontzeko daudela sinestearen arazoa?

Susa

(Erantzunik ez).

Txalaparta

Euskaldun komunitatea txikia da, eta horrek garrantzi handia du. Horri gehitzen badizkiogu marko politikoak berez dakartzigun mugak, hizkuntzaren egoera tamalgarria, instituzioen pasibitatea eta baliabide publikoen profitamendu eskasa, egun ezagutzen dugun egoerara garamatza.

Literaturgintzaren arazo nagusiak, mailaz maila: idazlea, editorea, banaketa/salmenta, sustapena, irakurleria

Alberdania

Sortzailearentzat, kritika profesional eta akademiko eza da arazorik larriena. Liburugintzaren alor editorialean eta komertzialean, berriz, gure merkatuaren neurriari lotutakoak dira kezka nagusiak. Irakurleei dagokienez, liburu gutxi erosten dutela esan genezake, baina ez dugu uste hori irakurlearen arazoa denik.

Elkar

- Idazlearen arazo handia bere estatusa hobetzea da. Estatus soziala, onarpena lortzeko gizarte erdaldun honetan; eta ekonomikoa, literaturari behar adina denbora emateko, lasaitasunez. Kalitatea hobetzen ere lagunduko baitu horrek.

- Editoreok gure azpiegitura sendotu behar dugu (etorkizuneko erronkei erantzuteko eta desagertzeko arriskurik ez izateko) baina malgutasuna eta proiektu berrietarako ausardia galdu gabe.

- Liburudendak nahiko egoera kaxkarrean daude gure interesen ikuspegitik: liburua gero eta itoago beste material batzuen artean, eta liburuen artean euskarazkoak zokoratuen. Aberastasun kulturala ere badenez, laguntza moduren bat asmatu beharko litzateke liburudendek euskal fondo on bat mantentzeko. Banaketa, bestalde, aski ona da gaur. Beti hobetu liteke, noski, baina desafioa espazio berriak irabaztea da: kioskoak, erostetxe handiak...

- Hemen hutsune handia dago baina estaltzen zaila. Promozioak kostu handi bat du, emaitzek estaltzen ez dutena. Euskarazko produktuentzako publizitate merkeagoa posible ote litzateke komunikabide publikoetan bederen?

- Hau da koxkaren koxka. Irakurle gehiago behar genuke, eta maizago irakurriko dutenak. Horrek hobetuko lituzke idaz-

le, editore eta saltzaileen egoerak. Nola lortu ordea? Ez dago formula magikorik, baina horren inguruan gabiltza jira-biraka.

Erein

- Idazlea. Idazteko profesionalki bizi ezina (amateurismoa)
- Editorea. Merkatuaren eskala txikiak goitik behera baldintzatzen du argitaletxe garen aldetik gure lana.
- Banaketa-salmenta. Banaketa sare anitza eta profesionala dugu Hego Euskal Herrian: Bitarte, Zabaltzen... Kezka bat: hiri nagusietatik aparte, liburudenda-sare ahula, eta euskal liburuen presentzia eskasa «euskal-liburudenda» «labela» dutenetik aparte. Zer esanik ez kioskoetan eta abar.
- Sustapena. Komunikabide idatziarekin, oro har pozik. Baina ETBk kale egiten du bete-betean, badakigu izan dituela hainbat proposamen liburuaren inguruan programak egiteko, eta ez dago erantzunik.
- Irakurlegoa. Euskal irakurlegoa elebiduna da, eta kopuru handi bat gainera, askoz ere jantziagoa da literarioki erdaraz (alegia, gaztelaniaz). Eta erdal hizkuntza horietatik, gehienbat gazteleratik eta Iparraldean frantsesetik, datorkion proposamenak askoz ere gehiago eta kasu askotan erakargarriagoak dira berarentzat.

Ibaizabal

- Lehenengo arazoa: sustapena.
- Bigarrena: irakurleria.
- Hirugarrena: banaketa-salmenta.
- Laugarrena: editorea.
- Bosgarrena: idazlea.

Pamiela

- Literatura gizarteko inongo babesgunean bizi ez denez, idazlea ez dago gizartearen arazoetatik eta balore klasikoekiko mespretxutik libre.
- Liburua, merkatuko legeen menpe, merkantzia bat gehiagotzat hartzea da editoreen arazo nagusia.

- Komertzializazioaren mundua (banatzaileak eta liburudendak) liburuaren monopolioetako interesen menpe dago gero eta gehiago, eta hau horrela da ontzat ematen delako aurreko puntua.

- Aurreko puntua logikotzat jotzen duten mafia handi eta txikien multzoa da sustapen- eta kritika-kanalen mundua.

Susa

Heldutasun-egoera baten bidean abiatu delarik euskal literatura, idazle berri eta gazteentzat zailagoa jarri da argitaratzearen kontua (eta lehen liburua kaleratu nahi duenak normalean presa pixka bat izaten du gainera). Aipatu ohi da, kontsumitzen den liburu-kopururako, ia nahikoa idazle heldu jeneratu duela gaurko liburugintzak, eta horregatik argitaletxe gehienak nahiko uzkur agertzen dira autore berrien obrak eskuetara iristen zaizkienean.

Erreleboaren zaila izango da hemendik aurrerako erronketarik bat. Idazle talde eta mugimendu berri eta biziek, aldizkariak... ziur aski eurek sortu beharko dute euren alternatiba propioa, egungo argitaletxeen egiturak ausartagoak eta sendagoak bihurtzen ez badira behintzat.

Txalaparta

Iceberg etxeak Euskal Editoreen Elkartearekin batera burututako txostenera erremittitzen zaituztet. (Bukaezina litzateke bestela).

Zure iritzia gaur egun indarrean dauden literatur sari, beka, boltsa eta bestetaz. Zer dute falta, zer sobera?

Alberdania

Bekak, boltsak eta abarrekoiei buruz, gutxi eta, gehiengotan, eskasak dira. Irizpide-arazoren bat edo beste ere detektatu

izan dugu, baina ez gara hasiko hemen banan-banan azterzen... Oro har, plangintza bateratu eta epe luzeagorako baten falta somatzen dugu. Alor honetan, sakabanaketak eta irizpide bateratu ezak baliapideak gaizki erabiltzea ekar dezakete. Literatur sariei dagokienez, berriz, kezka nagusi bat dugu: gehienetan —guztietan ez bada— sariketaren antolatzaileak «Sta. Pepis-en editore» izaten setatzen dira, eta, noski, hortxe geratzen dira liburu gehienak, jaio orduko hilik...

Elkar

Dirua gaizki gastatzen dela esatea ez bedi izan gutxiago gastatzeko aitzakia. Gehiago gastatu beharko litzateke (gure ustez behintzat), baina, batez ere, *hobeto* gastatu. Sariak gehiegi dira, gaizki antolatuak asko, saria emateari begira eta ez obrari berari. Bekak, berriz, askoz interesgarriagoak dira idazlearentzat eta onuragarriak, nahiz eta lustre gutxiago eman antolatzaileari. Beketan, txikiak eta handiak, bietatik beharko litzateke, gehiago sorkuntzaren akuilu etengabe moduan, egile batzuk jainkotzeko baino.

Erein

(Erantzunik ez).

Ibaizabal

Gure ustez, Euskal Herrian euskarak izan behar luke lehen-tasuna. Horrez gainera, erakunde publikoetako laguntzak bateratzea ere beharrezkoa ikusten dugu.

Pamiela

Orokorrean, (irakurtzen ez duten) politikoeek euren «kultura-agendaren» bazter batean jartzen dituzten lorontziak dira literatur sariak. Su artifizialen saio bat antolatzea bezala da. Itxurak bere papera bete dezan beharrezkoa den letra-zarata baino ez dira sariak eta bekak. Batzuetan, kasualitate hutsez (epaimahai inteligente bat eta liburu on bat) sariaren diruak justizia egiten du.

Liburu gehiago saltzeko trikimailua baino ez dira argitale-
txeen sariak.

Dena dute falta, Dena sobera.

Susa

(Erantzunik ez).

Txalaparta

Ez gara horrelako errekurtsioetaz sekula baliatu.

Erakunde publikoen laguntza-sistemari zer deritzazu? Zer aldatu beharko lukete?

Alberdania

Literaturgintzaren alorrean, ez genuke «laguntza-sistemaz» hitz egingo, «liburu-erosketa publikoaz» baizik. Alor horretan, filosofiarekin bat bagatoz ere, zera esan beharra dago: Eusko Jaurlaritzak era arriskutsu batean murriztu du, 1995ean behintzat, erosketa publiko hori. Ez dakigu, oraingoz, murrizketa horrek zer adierazten duen. Liburugintzarekiko interes falta baldin bada, gaizki goaz. Arazo kointurala bada, aldiz, gaitzerdi, baina Jaurlaritzak bere lehentasun-parametroak berraztertut beharko lituzkeelakoan gaude, ez baitugu uste kulturgintzaren sektore oinarrikoenetako hau besterik gabe kalteturik atera daitekeenik, zeren eta gauza bat da inbertsio publikoa ez areagotzea (eta, berez, hori ere ez da batere seinale ona), eta oso bestelakoa da praktikan diru-kopuruak murriztea. Sektoreak gero eta titulu gehiago plazaratzeko dinamismoa erakusten baldin badu, administrazioak ezin du atzean geratu, ez baldin bada merkatu-legeak era faltsu batean baldintzatu nahi.

Bestalde, ez zaigu bidezkoa iruditzen gaur egungo baliapide-sakabanaketa (Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernu, Diputazioak...). Ez gara horretarako egon daitezkeen arrazoi po-

litikoak (are gutxiago haien zilegitasuna) eztabaidatzen hasiko, baina liburugintzan inplikaturiko administrazio publikoei eskatuko genieke koordinazio-ahalegin bat, eta, horrekin batera, ekitaldi ekonomiko bakoitzerako duten asmoen berri ekitaldiaren hasieran (legealdi bakoitzaren hasieran ezinezkoa balitz) eta era bateratu batean ematea, azken orduko «sorpesarik» gerta ez dadin.

Azkenik (ez, alabaina, garrantziaren arabera), liburuaren eta irakurketaren sustapen publikoaren falta somatzen dugu, eta ez gara ari, hainbeste, kanpaina eta antzeko ekintza puntualez. Komunikabide publikoetan ez zaio, salbuespenak salbuespen, literaturari leku duinik eskaintzen, eta, publizitate-tarifei dagokionez, beste edozein produkturen tratamendua du liburuak. Ez du ematen hori denik kultur-zabalkunderako biderik egokiena...

Elkar

Egungo laguntza-mota liburu-kopuru bat erostea da, liburutegiari banatzeko. Hori ondo dago, baina administrazioak kostu-prezioan egiten du, ia-ia. Hori, legez kanpokoa izateaz gainera, ez da batere zuzena. Bestalde, errentagarri izan gabe komenigarri diren zenbait libururentzako tratamendu berezia beharko litzateke (goi-mailako liburuak batetik, kolorezko irudiekin sortuak bestetik...), testuliburuekin egiten den antzera.

Idazleei laguntzeko, berriz, lehen esan dugun bezala hobe litzateke bekak edo/eta argitaratutako lanei laguntzak ematea, egungo sarien kaosa gizendu ordez; era berean, luze gabe hasi beharko lukete euskaratik beste hizkuntzetara itzultzeko laguntzek.

Erein

Berrito diogu, Euskal literatura beste hizkuntzetan argitaratzeko laguntzak eratu beharko dira.

Ibaizabal

Kalitateari eta sorkuntzari eman behar litzaioke lehentasuna eta dirulaguntza. Baina benetako laguntza ez ematekotan hobe litzateke ez ematea. Esate baterako, erakundeek bu-

rutzen duten liburu erosketa % 50 deskontuarekin egiteko-tan hobe batere ez egitea.

Pamiela

Ondo barneratutako Ertaroko mentalitatearen emaitza da «Erakundea-Laguntza» binomioa. Herritarrak ordezkatzan di-tuen edozein Erakunde ez dago «laguntzeko», guztionak diren baliabideak justiziaz antolatzeko baizik, baina Markes-kon-plexudun idiotez inguratuta gaude. Bere buruaren beste kon-zeptu moral eta intelektuala lukeen herriak beste «Erakunde» batzuk eta beste bitarteko batzuk baliatuko lituzke horrela izan zedin.

Funtzionariaren esku dagoen «laguntzaren» kontzeptua ez da (barkatu) zotzaren gaineko gorotzaren erdian dagoen kra-belina baizik.

Susa

Adibide bat: Gipuzkoako Foru Aldundiak badu EULI ize-neko egitasmo bat, argitaletxeari liburuak erosi eta Gipuzkoa-ko ikastetxeetako liburutegietara banatzeko. 1995eko EULI egitasmoaren liburu-erosketak (dirutan) honako hauek izan ziren (*Jakin* aldizkariko dossier honetako argitaletxeari dagokie-nean):

- Alberdania: 1.049.400 pezeta (bederatzi liburu aurkeztuta).
- Elkar: 2.389.690 pezeta (hogei liburu aurkeztuta).
- Erein: 1.905.300 pezeta (hemezortzi liburu aurkeztuta).
- Ibaizabal: 1.022.575 pezeta (bederatzi liburu aurkeztuta).
- Pamiela: 973.300 pezeta (bederatzi liburu aurkeztuta)
- Susa: 30.500 pezeta (bost liburu aurkeztuta).

Susa argitaletxeak hogeita hamar mila eta bostehun peze-ta besterik ez zituen jaso erosketa moduan, eta (besteak bes-te) honako liburu hauek aurkeztu zituen: Juan Luis Zabala idazlearen *Sakoneta* ipuin liburua, Harkaitz Canoren *Kea be-helainopean bezala* poema liburua, Iñigo Aranbarriren *Emon biar yako* nobela eta Itxaro Bordaren *Bakean utzi arte* nobela.

Galdera honek ez du beste komentariarik behar.

Txalaparta

Txalaparta nafar argialetxea izanik, dirulaguntzak jasozten ditu bai Eusko Jaurlaritzatik zein Nafar Gobernutik. Aitor-tu beharra daukat hasiera batean uste nuela Jaurlaritzaren sistema Gobernuarena baino bidezkoagoa zela, laguntza liburu-erosketa baten bidez egiten baita. Praktikak teoriaren ukazioa ekarri digu, Jaurlaritzak egiten duen ale-erosketa (eta gainera «dirulaguntza» deitzen diote!) batzuetan edizio-kosten azpitik baitago (aurtengo kasua). Horri gehitu behar zaio irizpide falta handia dagoela (berdin zaie zenbat liburu aurkezten den orokorrean eta diru-kopuru berdina mantentzen da ehun zein hirurehun libururen artean banatzeko, deskontu berdinak aplikatzen dizkiete liburu «txiki» zein luxuzkoei, eta abar). Nafarroako Gobernuak ez du ale-erosketaren metodoa aukeratu (nire uste apalean eta egoki aplikatuz gero, teoriarik behintzat bidezkoena) eta justifikatutako edizio-kosten % 20 estaltzen du. Irizpide hau eztabaidagarri eta hobegarria izan daitekeen arren, irizpide garbia da eta editoreak badaki behintzat non katu bere burua. Praktikan, Nafar Gobernuarenak dira benetan «laguntzak» eta ez besteak. Asko eta asko dago hobetzeko, erabat aldatu eta sustraitu behar ez bada behintzat.

Baldin egiterik badago, nola egin jauzi kualitatiborik literaturgintzan?

Alberdania

Literatur sortzailearen eta liburuaren aldeko politika egoki bat instituzioen eta eremu pribatuko babesleen aldetik.

Elkar

Miloia erantzuna ematen duenari.

Erein

(Erantzunik ez).

Ibaizabal

Lan hori batez ere, idazleek beraiek egin beharrekoa dela iruditzen zaigu. Horretarako, ordea, idazleei lan horretan jardun dezaten erraztasunak ematea behar-beharrezkoa da, gaur egun gehienak euren lanorduetatik kanpoko orduak, asteburuak, gauak, oporrak aprobetxatzen baitituzte idazteko. Bestetik, irakurleak prestatzea ere ezinbestekoa da, euskaraz irakurtzeko erraztasuna eta zaletasuna izan dezaten. Oro har, esango genuke, gaur egun euskarazko irakaskuntza izan duten gazteak eta unibertsitate-ikasketak egin dituztenak badi-tugula, beraz guztiz beharrezkoa da zaletasun hori gordeko duten lan onak argitara ematea.

Pamiela

Galdera hau fededunei eta deboziodunei zuzenduta egongo dela suposatzen dut.

Susa

(Erantzunik ez).

Txalaparta

Beharrezkoa da literaturaren munduan gabiltzanon elkarlana: editore elkarteak, idazle elkarteak, EIZIE, instituzioak, etab. Elkarlana da jauzi kualitatiborik egiteko bide bakarra. Hauen guztien topaketarako elkargune bat sortu beharko litzateke. Oinarrizkoa da.